

**FUQAROLIK VA MAFKURAVIY TARBIYALAR. MA'NAVIY -AXLOQIY
TARBIYA. MEHNAT JISMONIY VA ESTETIK TARBIYALAR.
O'QUVCHILARDA AXBOROT ISTE'MOL MADANIYATINI
SHAKLLANTIRISH.**

Negmurodova Roza Bo'ronjonovna
Normatova Umidaxon Bekmurod qizi
Termiz davlat pedagogika instituti talabasi
negmurodovaroza@gmail.com

Annotatsiya : Maqolada fuqarolik, mafkuraviy, ma'naviy-axloqiy, mehnat, jismoniy va estetik tarbiyalarning mazmuni va ahamiyati yoritiladi. Fuqarolik tarbiyasi o'quvchilarda Vatanga muhabbat va qonunlarga hurmatni shakllantiradi. Mafkuraviy tarbiya yoshlarni milliy g'oya asosida ongli va mustahkam dunyoqarashga ega qiladi. Ma'naviy-axloqiy tarbiya halollik, odob, mehr-oqibat kabi fazilatlarni rivojlantiradi. Mehnat tarbiyasi mehnatsevarlik va kasbga hurmatni kuchaytiradi. Jismoniy tarbiya sog'lom turmush tarzini shakllantirib, chiniqish va jismoniy rivojlanishni ta'minlaydi. Estetik tarbiya go'zallikni his etish, san'at va madaniyatni anglash, badiiy didni rivojlantiradi. Ushbu tarbiya yo'nalishlari uyg'unlashganda yoshlarning har tomonlama barkamol bo'lib voyaga yetishi ta'minlanadi.

Kalit so'zlar : Fuqarolik tarbiyasi, Mafkuraviy tarbiya, Ma'naviy-axloqiy tarbiya, Mehnat tarbiyasi, Jismoniy tarbiya, Estetik tarbiya, Milliy g'oya, Vatanparvarlik, Axloqiy fazilatlar, Mehnatsevarlik, Sog'lom turmush tarzi, Estetik did, Barkamol avlod, Tarbiya jarayoni, Ta'lim tizimi, Shaxs kamoloti, Ijtimoiy faollik, Ma'naviyat, Qadriyatlar.

Kirish: Bugungi globallashuv sharoitida yoshlarni har tomonlama barkamol qilib tarbiyalash, ularda fuqarolik ongini shakllantirish, ma'naviy-axloqiy fazilatlarni mustahkamlash va mehnat, jismoniy hamda estetik madaniyatni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Ta'lim jarayonida aynan ushbu tarbiya yo'nalishlari uyg'unlashgandagina jamiyatning barqaror taraqqiyoti, yoshlarning ijtimoiy faolligi va milliy mafkuraga sodiqligi ta'minlanadi.

Mazkur maqolada tarbiyaning mazkur turlari mazmuni, ularning zamonaviy ta'lim jarayonidagi ahamiyati, vazifalari va amalga oshirish mexanizmlari yoritiladi.

1. Fuqarolik tarbiyasi: mazmuni va ahamiyati

Fuqarolik tarbiyasi – yosh avlodda Vatanga muhabbat, qonunlarga hurmat, davlat

ramzlariga sadoqat, jamiyat oldidagi mas'uliyat va burch hissini shakllantirishga qaratilgan uzluksiz jarayondir. Fuqarolik tarbiyasining asosiy maqsadi yoshlarni ijtimoiy faollikka tayyorlash, ularni mamlakat taraqqiyotida faol ishtirok etishga undashdir.

Fuqarolik tarbiyasining asosiy vazifalari:

- Vatanga mehr-muhabbat va sadoqat ruhini kuchaytirish;
- Konstitutsiya va qonunlarga hurmatni singdirish;
- Millatlararo totuvlik, bag'rikenglik, hamjihatlikni shakllantirish;
- Jamiyat va davlat oldidagi mas'uliyatni his qilish;
- Ijtimoiy-siyosiy jarayonlarda ongli ishtirok etish ko'nikmasini yaratish.

Fuqarolik tarbiyasi ta'lim muassasalarida dars jarayonlari, sinfdan tashqari ishlar, madaniy tadbirlar, huquqiy targ'ibot dasturlari orqali amalga oshiriladi. Bu jarayon oila, maktab va jamiyatning hamkorligini talab qiladi.

2. Ma'naviy tarbiya: milliy g'oya va mafkura asosida shakllanish

Ma'naviy tarbiya — shaxs dunyoqarashini shakllantirish, milliy g'oyaga sadoqatni kuchaytirish, jamiyatga zarar yetkazuvchi mafkuraviy tahdidlarga qarshi immunitet hosil qilish jarayonidir.

Ma'naviy tarbiyaning asosiy yo'nalishlari:

- Milliy g'oya va uning tarkibiy qismlarini o'rgatish;
- Yoshlarni zararli g'oyalar, axborotlar, diniy ekstremizm va radikallikdan himoya qilish;
- Mustaqillik qadriyatlarini anglash;
- Milliy o'zlikni anglash, tarixiy xotira, milliy iftixorni mustahkamlash.

Bugungi axborot xurujlari davrida mafkuraviy tarbiya yoshlarning axborotni tanqidiy qabul qilish ko'nikmasini rivojlantirishi bilan ham ahamiyatlidir. O'quvchilarda axborot iste'moli madaniyatini shakllantirish, ularni ijtimoiy tarmoqlardagi yolg'on va manipulyativ ma'lumotlardan himoyalash zamon talabi hisoblanadi.

3. Ma'naviy-axloqiy tarbiya

Ma'naviy-axloqiy tarbiya shaxsning axloqiy ongini, xulq-atvor madaniyatini rivojlantiradi. Bu tarbiya insonning jamiyatda munosib o'rin egallashi, boshqalarga hurmat bilan munosabatda bo'lishi va o'zining ijobiy fazilatlarini namoyon etishini ta'minlaydi. Ma'naviy-axloqiy tarbiyaning asosiy yo'nalishlari:

Halollik, odob, vatanparvarlik, mehr-oqibat, to'g'rilik kabi fazilatlarni singdirish;

Milliy qadriyatlar asosida axloqiy ongni rivojlantirish;

Oila, jamiyat, ta'lim muassasalarida odob-axloq me'yorlariga amal qilish;

Xulq-atvor madaniyati, nutq madaniyatini rivojlantirish.

Bu jarayonning muvaffaqiyati o'qituvchi, ota-ona va jamiyatning hamkorligiga bog'liq. Ma'naviy tarbiya o'quvchilarning kundalik hayoti, muloqot madaniyati va faoliyatida muntazam qo'llab borilishi lozim.

4. Mehnat tarbiyasi

Mehnat tarbiyasi — shaxsda mehnatsevarlik, kasbga hurmat, mas'uliyat, mustaqil fikr yuritish va mehnat faoliyati orqali o'zini namoyon etish qobiliyatini shakllantiradigan jarayon.

Mehnat tarbiyasining vazifalari:

Mehnatga ongli munosabatni shakllantirish;

Amaliy mehnat ko'nikmalarini egallash;

Kasbga yo'naltirish va kasbiy qiziqishlarni rivojlantirish;

Jamoa bo'lib ishlash madaniyatini yaratish.

O'quvchilarni mehnat faoliyatiga jalb qilish, ularni texnologiya darslarida, amaliy mashg'ulotlarda, maktab bog'i va ustaxonalarida faol ishtirok etishlariga undash mehnat tarbiyasining samaradorligini oshiradi.

5. Jismoniy tarbiya

Jismoniy tarbiya shaxsning sog'ligini mustahkamlash, jismoniy rivojlanish, chidamlilik, kuch va epchillikni oshirishga qaratilgan tizimli jarayondir.

Jismoniy tarbiyaning asosiy maqsadlari:

Sog'lom turmush tarzini shakllantirish;

Jismoniy rivojlanish va chiniqish;

Sport turlari orqali irodaviy sifatlarni rivojlantirish;

Yoshlarni turli salbiy odatlardan himoya qilish.

Zamonaviy ta'lim muassasalarida jismoniy tarbiya faqat sport mashg'ulotlari emas, balki sog'lom turmush tarzi madaniyatini shakllantirish bilan ham chambarchas bog'liq.

6. Estetik tarbiya

Estetik tarbiya — shaxsning go'zallikni his etishi, san'atni anglash, tabiat, adabiyot va madaniyatga estetik munosabatini shakllantirish jarayonidir.

Estetik tarbiyaning asosiy yo'nalishlari:

San'at, adabiyot, musiqa orqali estetik didni rivojlantirish;

Atrof-muhitdagi go'zallikni anglash va qadrlash;

Badiiy tafakkurni shakllantirish;

Estetik madaniyat asosida xulq-atvor madaniyatini rivojlantirish.

Estetik tarbiya o'quvchilarda nafosatni anglash, ijodiy fikrlash, badiiy didni rivojlantirishga katta yordam beradi.

7. Tarbiya turlarining o'zaro integratsiyasi

Fuqarolik, mafkuraviy, ma'naviy-axloqiy, mehnat, jismoniy va estetik tarbiyalarning har biri alohida yo'nalish bo'lsa-da, ular o'zaro uzviy bog'liq. Ularning uyg'unligi shaxsning har tomonlama rivojlanishini ta'minlaydi. Masalan:

Ma'naviy-axloqiy tarbiya fuqarolik tarbiyasini mustahkamlaydi;

Estetik tarbiya ma'naviy yuksalishga xizmat qiladi;

Mehnat tarbiyasi jismoniy faollik va mas'uliyatni oshiradi;

Mafkuraviy tarbiya esa barcha yo'nalishlarga g'oyaviy asos yaratadi.

Ta'lim jarayonida bu bog'liqlikni hisobga olmay, sifatli natija kutib bo'lmaydi.

Jamiyatning taraqqiyoti yoshlarning barkamol va har tomonlama yetuk bo'lib voyaga yetishiga bevosita bog'liq. Fuqarolik, mafkuraviy, ma'naviy-axloqiy, mehnat, jismoniy va estetik tarbiyaning uyg'un holda tashkil etilishi ta'lim jarayonining eng muhim omillaridan biridir. Bu tarbiya yo'nalishlari yoshlarni mustaqil fikrlaydigan, ma'naviy yetuk, Vatanga sodiq, mehnatsevar, jismonan sog'lom va estetik didga ega shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

Ilmiy asosga tayangan tarbiya natijalari barqaror bo'ladi.

8. Bugungi ta'lim tizimida tarbiyaga qo'yilayotgan yangi talablar

Globalashuv, raqamli transformatsiya, axborot oqimining kuchayishi ta'lim oldiga yangi vazifalarni qo'yimoqda. Shuning uchun tarbiya ham zamonaviy kompetensiyalar asosida olib borilishi zarur:

Raqamli madaniyat – internetdan to'g'ri foydalanish, axborotni tahlil qilish.

Media savodxonlik – yolg'on axborotdan himoyalash.

Soft skills – muloqot, jamoada ishlash, muammo hal qilish.

Ertangi kasblarga tayyorgarlik – kreativ fikrlash, tashabbuskorlik.

Ekologik madaniyat – tabiatni asrash, ekologik mas'uliyat.

Bularning barchasi tarbiya yo'nalishlari bilan uzviy bog'liq.

Xulosa: Fuqarolik, mafkuraviy, ma'naviy –axloqiy, mehnat, jismoniy va estetik tarbiyalarning uyg'un qo'llanishi yosh avlodning har tomonlama barkamol bo'lib voyaga yetishini ta'minlaydi. Fuqarolik tarbiyasi o'quvchilarda vatanga sadoqat, qonunlarga hurmat va mas'uliyatni shakllantirsa mafkuraviy tarbiya ularni milliy g'oya asosida mustahkam dunyoqarashga ega qiladi. Ma'naviy –axloqiy tarbiya odob, halillik; mehr oqibat kabi fazilatlarni rivojlantirib, shaxsning axloqiy poydevorini mustahkamlaydi. Mehnat tarbiyasi kasbga hurmat, mehnatsevarlik va amaliy

ko'nikmalarni shakllantiradi. Jismoniy tarbiya sog'lom turmush tarzini mustahkamlaydi, estetik tarbiya esa go'zallik his etish va badiiy tafakkurni rivojlantiradi. Tarbiya jarayonining uzluksizligi, oila- maktab- jamiyat hamkorligi va zamonaviy pedagogik metodlardan foydalanish tarbiyaning samaradorligini oshiradi. Natijada yoshlar ma'naviy jihatdan yetuk, jismonan sog'lom, iyyimoiy faol va vatanga sodiq shaxs sifatida shakllanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, so'nggi nashr.
2. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, so'nggi nashr.
3. Kadrlar tayyorlash milliy dasturi. – Toshkent, 1997.
4. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
5. Hasanboeva O., Xoliqova F. Pedagogika. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2012.
6. To'raqulov N. Pedagogik mahorat. – Toshkent: O'qituvchi, 2014.
7. G'oziev E. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O'zMU nashriyoti, 2010.
8. Jo'rayev R., Qodirova F. Pedagogika nazariyasi va tarixi. – Toshkent: Tafakkur qanoti, 2019.
9. Zunnunov A. Ma'naviyat asoslari. – Toshkent: Akademnashr, 2020.
10. Sodiqov A. Tarbiya nazariyasi va metodikasi. – Toshkent: Fan, 2015.